

NATURRECHTEN OP LANDBOUWGROND: EEN GROTE UITDAGING

Raymond Schrijver

De huidige opbrengsten en het inkomen uit het beheer van natuur en landschap op agrarische bedrijven zijn gemiddeld vrij laag. Als de volledige vergoeding als inkomen zou worden beschouwd, draagt deze activiteit op de betreffende bedrijven gemiddeld maximaal een tiende bij aan het gezinsinkomen uit het bedrijf (zie *Agri-monitor* van december 2001). In de studie *Boeren voor natuur*, die het LEI samen met Alterra heeft uitgevoerd, is een visie geschetst die behalve aan de gangbare landbouw ook aan bedrijven die zich volledig willen richten op natuur- en landschapsbeheer een gezonde inkomensbasis kan verschaffen. In de studie zijn drie ontwikkelingsrichtingen van bedrijven onderscheiden: grootschalig, landschapsgericht en natuurgericht. Het grootschalige bedrijf richt zich volledig op de primaire productie, terwijl op het landschapsgerichte naast de primaire productie ook 10% van de oppervlakte ingeruimd wordt voor landschappelijke elementen. Het natuurgerichte type is volledig ingesteld op de ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden.

Natuurrechten en financiering

Voor een duurzame verankering van natuur- en landschapsbeheer in de bedrijfsvoering, zouden zogenaamde natuurrechten op de grond gevestigd kunnen worden. De grond blijft daarbij in eigendom van de boer, maar die is dan verplicht om op die grond natuurwaarden te ontwikkelen en te beheren tegen een financiële vergoeding van de overheid. Omdat aankoop van de grond door de overheid dan niet meer nodig is, kan het uitgespaarde budget in een fonds worden gestort, waarvan het rendement gebruikt wordt voor de financiële vergoedingen. Om een reële vergoeding van 900 euro per hectare te kunnen uitbetalen - in de studie gebruikt als richtbedrag gebaseerd op de vergoedingen in het Programma Beheer - is uitgaande van een rendement van 5% een bedrag nodig van 18.200 euro per hectare, ongeveer de helft van de huidige grondprijs. Bij een inflatie van 2,5% is een rendement op het ingelegde geld in het fonds nodig van 7,5%. Voor de vergoeding van de aanleg en het beheer van landschapselementen (10% van de bedrijfsoppervlakte) is verondersteld dat het volledige aankoopbudget gestort wordt in een fonds, waarmee de vergoeding bij dezelfde uitgangspunten op circa 1.820 euro per hectare uitkomt.

Resultaten modelstudie

Om de ideeën in de studie *Boeren voor natuur* te illustreren met cijfers, is een rekenmodel ontwikkeld waarmee enkele varianten zijn doorgerekend. Het gemiddelde Nederlandse melkveebedrijf in het boekjaar 1999/00 staat model voor de uitgangssituatie. In de grootschalige variant wordt het bedrijfsareaal, het quotum en de melkveestapel behoorlijk vergroot, en stijgen de opbrengsten en kosten. Het gezinsinkomen uit bedrijf neemt toe tot bijna 32.000 euro per bedrijf (tabel 1). Bij de tweede variant, die van het landschapsgerichte bedrijf, wijkt de bedrijfsopzet nauwelijks af van die van het gemiddelde melkveebedrijf in de uitgangssituatie. Het uit productie nemen van een deel van de grond leidt tot iets hogere veevoerkosten, die echter ruimschoots worden gecompenseerd door de vergoeding voor landschapsbeheer. Ook hier kan het inkomen hoger zijn dan in de uitgangssituatie.

Het natuurgerichte bedrijf heeft wel een compleet andere bedrijfsopzet. Het totale areaal blijft weliswaar gelijk aan de uitgangssituatie, maar omdat productie van natuurwaarden voorop staat en het bedrijf 'gesloten' is (dus bijvoorbeeld geen voeraankopen), is er nog maar ruimte voor een derde van de melkveestapel. Daarnaast daalt de gemiddelde melkproductie per koe, zodat ongeveer driekwart van het melkquotum verhuurd kan worden. De normale opbrengsten en kosten van melkveehouderij dalen daardoor sterk, maar de verhuur van het melkquotum levert bijna 55.000 euro op. Dit maakt ongeveer 40% uit van de totale opbrengsten van het bedrijf. De opbrengsten voor productie van natuur- en landschapswaarden komen uit op ongeveer 39.000 euro, ruim een kwart van de totale bedrijfsopbrengsten. Hiermee komt het gezinsinkomen uit bedrijf op het natuurgerichte bedrijf ruimschoots boven dat van de andere bedrijven.

Tabel 1 Overzicht resultaten bedrijfsmodellen melkveehouderij, van een gangbare tot een volledig op natuur en land

	Uitgangssituatie	Grootschalig Gericht	Landschaps-Gericht	Natuur-gericht
Bedrijfsopzet				
Totale oppervlakte (ha)	33,5	48,5	33,5	33,5
<i>W.v. grasland en voedergewassen</i>	26,9	41,9	23,6	25,4
<i>overige grond</i>	6,6	6,6	9,9	8,1
Melkquotum (x 1.000 kg)	400	600	400	400
Aantal melkkoeien	53	75	53	18
Kg melkquotum per hectare	12.000	12.400	12.000	3.000
Kg melk per koe	7.500	8.000	7.500	5.600
Aantal melkkoeien per hectare	1,59	1,55	1,59	0,54
Bedrijfsresultaten (x 1.000 euro per bedrijf)				
Opbrengsten	154,3	225,5	161,0	138,9
<i>W.v. melkveehouderij</i>	144,5	215,8	144,5	37,2
<i>natuur- en landschap</i>	0,0	0,0	6,8	38,9
<i>overig</i>	9,8	9,8	9,7	62,8
Kosten	219,4	299,7	222,4	159,3
<i>W.v. toegerekende kosten melkvee</i>	45,0	59,8	43,4	10,1
<i>niet-toegerekende kosten</i>	174,4	239,9	179,0	149,2
Gezinsinkomen uit bedrijf	28,1	31,8	31,9	68,1

Bron: *Boeren voor natuur* (Stortelder et al., 2001).

Discussie

Uiteraard is er discussie mogelijk over uitgangspunten die in de studie zijn gehanteerd. Daarbij kan gedacht worden aan bedrijfsspecifieke zaken, zoals de omvang in de uitgangssituatie, de ligging van het bedrijf en de ontwikkelingsrichting. Blijft er op het natuurgerichte bedrijf melkvee, of wordt het extensieve vleesveehouderij? En is er voor het grootschalige bedrijf wel gelegenheid om in de directe omgeving bij te pachten? Er kan ook gedacht worden aan beleidsaspecten, zoals bijvoorbeeld de mogelijkheden voor de opzet van een natuurfonds en het voortbestaan van het systeem van melkquotering. De opbrengsten van quotumverhuur bepalen voor het natuurgerichte bedrijf immers in belangrijke mate het inkomen, terwijl de opbrengsten van de productie van natuur- en landschapswaarden alleen niet voldoende zijn voor instandhouding van het inkomen. Hierdoor zal de grond met natuurrechten in waarde achterblijven bij grond met bestemming landbouw. Dit kan worden voorkomen wanneer een groter deel van het inkomen direct aan de grond gerelateerd zou worden, bijvoorbeeld door de storting in het fonds en de daaraan gekoppelde vergoeding voor natuurrechten te verhogen.

Het concept biedt voldoende waardevol materiaal om de discussie over de toekomst van het (agrarisch) natuurbeleid, en daarmee over de toekomst van de boeren en het platteland, aan te gaan. En die discussie is nodig, want met het huidige instrumentarium lijken de leefbaarheid en het behoud van het streekeigene in bepaalde gebieden sterk in het gedrang te komen.

Meer informatie:

Alterra-rapport 312 *Boeren voor natuur; De slechtste grond is de beste.*